

بررسی روشهای پرورش حس مسؤولیت پذیری در نوجوانان

اسدالله زنگویی

نابهنجاریهای آشکار و پنهان بسیاری مؤثر باشد و سرانجام از صرف هزینه های فراوان جلوگیری کند. شایسته است آن را در نوجوانان که آینده سازان جوامع هستند پرورش داد و بدین گونه اساس یک جامعه سالم، جامعه ای را که ارزشهای اصیل اسلامی در آن حاکم باشد، پایه گذاری کرد.

اصول پرورش حس مسؤ و لیت پذیری
در نوجوانان

مقدمه

از آن جا که پرورش حس مسؤ و لیت پذیری در انسان یکی از هدفهای مهم تربیتی اسلام است و فرد مسلمان در برابر خالق هستی، خویش، جامعه و طبیعت مسؤ و ل است و همین طور مسؤ و لیت پذیری بویژه اکبریا دستورات دینی هماهنگ باشد مهمترین عامل برای اجرای قوانین و هنجارهای اجتماعی به شمار می آید و می تواند در کاهش بزهکاریها و

اصل اول : شناخت نوجوانان

تمام کسانی که در امر آموزش و پرورش نوجوانان سهیم هستند باید به ویژگیهای عقلانی، عاطفی، جسمانی، اجتماعی و معنوی آنها آگاه باشند و براساس آن ویژگیها فعالیتها را آموزش و پرورش خود را پایه گذاری کنند.

جانشین خداوند بر روی زمین است و تمام نعمتهای زمینی مخصوص او آفریده شده است . آدمی در برابر خویش مسءول است که این کرامت و عظمت را حفظ کند و با ارتکاب گناه خود را در نزد خدا و خویش خوار و بی ارزش نسازد . علی (ع) در این باره می فرماید :

"هرکس شخصیت خویش را شریف شمارد از گناهان و لغزشها دوری می گزیند ."

تعریف عزت نفس :

"عزت نفس به ارزشیابی بی که فرد در مورد جنبه های اساسی خود به عمل می آورد اطلاق می شود و آن اظهاراتی است دال بر نگرش تصویب شده یا تصویب نشده و نشان دادن عقاید فرد درباره اهمیت ، موقعیت و ارزشمندی

اصل دوم : برآوردن نیازهای زیستی و روانسی نوجوانان

پرورش حس مسءولیت پذیری در نوجوانان اقتضا می کند که جنبه های اساسی شخصیت آنها بخوبی رشد کند . برای رشد همه جانبه شخصیت لازم است وضعیتی فراهم شود که در سایه آن نیازهای زیستی و روانی نوجوانان برآورده شود و بهداشت روانی که شرط سلامت و تعادل روانی فرد است تاءمین گردد ، زیرا فقر و نا بر خور داری همزاد کفر به شمار آمده است :

"کادال فقران یکون کفرا"

اصل سوم : پرورش قوای ذهنی نوجوانان

برای این که نوجوانان بتوانند مسءولیت بپذیرند و بخوبی آن را انجام دهند باید قوای ذهنی و شناختی آنها شکوفا شود و جهت شکوفایی قوای ذهنی و شناختی فراگیران ، حداقل عوامل ذیل باید مد نظر اولیاء و مربیان نوجوانان قرار گیرد :

- در نظر داشتن عوامل مؤثر در یادگیری به هنگام تدریس و ارجاع تکالیف .
- رعایت تفاوت های فردی در ارجاع تکالیف و نحوه تدریس .

- انتخاب متون علمی مناسب که با نیازها ، علایق و تواناییهای فراگیران و نیازهای جامعه هماهنگ باشد ، جهت ایجاد انگیزش در فراگیران .
- استفاده از روش علمی حل مسءله .
- تشویق به همکاری نوجوانان جهت بهره گیری از تواناییهای یکدیگر ، زیرا همسالان زبان و نیازهای همدیگر را بهتر درک می کنند و بخوبی می توانند بسیاری از مسائل تحصیلی یکدیگر را مرتفع سازند .

اصل چهارم : عزت نفس

از نظر اسلام انسان موجودی با ارزش و

پسندیده اجتماع ظاهر خویش را بیاریند و به آنها متذکر شد که خداوند پاکیزگان را دوست دارد و دوست دارد که آثار نعمتهای خویش را بر بندگان خود مشاهده کند. چنانکه امام صادق (ع) می فرماید :

" خداوند حمیل است و جمال و زیبایی را دوست دارد و دوست دارد اثر نعمتهای خود را در انسان موه من مشاهده کند . "

— تعافل :

تعافل به معنی نادیده گرفتن خطا و اشتباه است و زمانی برای عزت نفس نوجوان مفید است که او به خطا بودن عمل و رفتار خویش پی برده، برای پوشانیدن آن به رفتارهای دفاعی متوسل بیوند

خود .
بعضی از روشهای پرورش عزت نفس :
— اعطای بینش :

اولیاء و مربیان باید از طریق آیات ، قصه های قرآنی و مواظب بزرگان دین که در خصوص مقام و منزلت انسان است بینش نوجوانان را در باره ارزشمندی انسان زیاد کنند ، مثلاً " به آنها بگویند انسان در نزد خدا آن قدر ارزشمند است که فرشتگان را امر می کند بر انسان سجده کنند و متخلف از فرمان را از صف فرشتگان خارج می کند . لذا باید از آنچه باعث خواری نفس انسان می شود مانند ارتکاب معاصی ، پرهیز نمود .
— عبادت خداوند :

از آن جا که عبادت واقعی انسان را از کج رویها باز می دارد ، لذا عزت نفس انسان را حفظ می کند . اولیاء و مربیان باید نوجوانان را به عبادت خداوند تشویق کنند و خود نیز الگوی مناسبی برای آنان باشند تا عدم هماهنگی بین گفتار و رفتار آنها نوجوانان را به شک و تردید دچار نسازد .
— روش ابراز تواناییها :

اولیاء و مربیان از طریق ابراز تواناییهای نوجوانان علی الخصوص نوجوانانی که احساس حقارت می کنند ، می توانند باعث پرورش عزت نفس آنها شوند ، زیرا اگر انسان خود را بر کاری توانا ببیند ، احساس سربلندی و شرافت می کند .
آراستن ظاهر :

از آن جا که ظاهر کثیف و ژولیده زبان طعن دیگران را باز می کند ، باعث خفت و خواری انسان در نزد دیگران می شود و در نهایت روابط اجتماعی انسان را به مخاطره می اندازد و عزت نفس انسان را جریحه دار می کند ، باید نوجوانان را تشویق کرد تا طبق هنجارهای

می شود و برای تکرار آن اصراری ندارد و از کرده خویش پشیمان است . در این هنگام بهترین عکس العمل نادیده گرفتن خطای نوجوان است ، لذا نباید او را تحقیر کرد و بدین ترتیب عزت نفس او را خدشه دار نمود .

— محاسبه نفس :

روش محاسبه نفس اصل محافظت و مداومت بر عمل را محقق می سازد . انسان باید به گونه ای زندگی کند که در هر لحظه برای لقای پروردگار آماده باشد و این هنگامی است که انسان بر اساس معیار ، میزان و ملاکهای دینی و عقلی اعمال خود را حسابرسی کند و انگیزه و میزان عمل خویش را بسنجد . علی (ع) درباره محاسبه نفس می فرماید :

" کسی که توجهش را از خویش بازدارد ، در تاریکیها متحیر می ماند و در مهلکه ها غوطه ور می گردد و شیطان او را در مسیر طغیان پیش می راند . "

شوند و خویش را سرزنش کنند و عزت نفس خویش را جریحه دار سازند . اولیاء و مربیان باید آنها را به مساءله توبه آشنا کنند و از آنها بخواهند که در برابر خداوند توبه نمایند و برای این که آنها را به بخشایش الهی امیدوار سازند ، این آیه را برای آنها تلاوت کنند :

" به بندگان تندرو و گناهکار من بگو از رحمت الهی ناامید نباشند ، خداوند تمام گناهان را می بخشد ، او آمرزنده مهربان است . "

زمر : ۵۳

اصل پنجم : تقوی

تقوای الهی مانع نیرومندی است که انسان را از ارتکاب گناه باز می دارد و مهمترین عامل

از آن جا که نوجوانان به مرحله تفکر انتزاعی رسیده اند ، بخوبی معنی محاسبه نفس را درک می کنند و می توانند از این روش جهت پرورش عزت نفس خویش استفاده کنند ، به شرط این که الگوی مناسبی داشته باشند و مورد تشویق الگوی مناسب قرار گیرند .

— توبه :

توبه به این معنی است که انسان آگاهانه در برابر خداوند اعتراف کند که در برابر فرمان او عصیان نموده و در انجام دستورات حضرت حق کوتاهی کرده است و با توجه به این آگاهی به درگاه ایزدیگانه روی آورد و از او بخشایش طلب کند . از آن جا که نوجوانان در انجام دستورات الهی کوشا هستند گاهی ممکن است موازین دینی را زیر پا گذارند و چون به خود آیند پشیمان

بود. اولیاء و مربیان باید نوجوانان را نسبت به روز معاد آگاه کنند و به آنها متذکر شوند که تمام افراد در آن روز نتیجه رفتار خود را می یابند. معلمین نباید نوجوانان را از روز معاد بترسانند، بلکه باید با مثالهای ساده شناخت آنها را نسبت به روز معاد زیاد کنند. مثلاً "به آنها یگویند که اگر شما خوب درس بخوانید در آخر سال با قبولی در امتحانات نتیجه زحمات خویش را می یابید. روز معاد نیز چنین است با این تفاوت که خداوند توبه بندگان را می پذیرد، لذا شما از الان می توانید خدا را عبادت کنید و در راه او به کارهای خیر بپردازید و بدین وسیله سعادت دنیوی و اخروی خویش را فراهم کنید.

برای انجام مسوولیت انسان در برابر خدا، خویش جامعه و طبیعت می باشد، لذا باید در پرورش تقوای نوجوانان که تشکیل دهندگان جوامع آینده هستند کوشید.

تمام روشهای مطرح شده در اصل عزت نفس برای پرورش تقوی نیز کاربرد دارد لذا از شرح مجدد آن برهیز می شود و فقط به روش یادآوری روز معاد بسنده می گردد.

یادآوری روز معاد:

اگر انسان بداند که اعمال او بی نتیجه نخواهد بود و بالاخره نتیجه اعمال عاید انسان می شود و همچنین اگر از نوع نتیجه با خبر باشد، برای اصلاح رفتار خود سعی بیشتری می کند و اعمال و رفتار او حساب شده خواهد

